

Warszawa, 29.08.2023

dr hab. Kamila Miłkowska-Samul
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej,
Wydział Lingwistyki Stosowanej,
Uniwersytet Warszawski

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Ramony Mankowskiej
pt. „Il linguaggio economico-finanziario con speciale attenzione agli
anglicismi, ai latinismi e alle metafore”,
napisanej pod kierunkiem dr hab. Sylwii Skuzy, prof. UMK, 2023**

Przedstawiona do recenzji dysertacja pani mgr Ramony Mankowskiej zajmuje się obszarem, który, jak wskazuje sama Autorka (str. 42-43), uległ znaczącym zmianom w ciągu ostatnich dekad i jednocześnie jest bardzo obecny w komunikacji codziennej, niespecjalistycznej. Pozostaje też wciąż obiektem badań lingwistycznych (o czym świadczą choćby najnowsze publikacje włoskich specjalistów, m.in. Riccardo Gualdo¹). W tym kontekście uzasadnione jest podjęcie przez Doktorantkę tematyki włoskiego języka ekonomii i finansów, a Jej wkład w poszerzenie wiedzy językoznawczej w tym zakresie jest warty uwagi.

Ocena struktury i zawartości pracy

Dysertacja pani mgr Ramony Mankowskiej liczy 500 str., z czego zasadniczy tekst pracy obejmuje 476 stron, na stronach 477-485 znajduje się bibliografia, na str. 486-496 lista źródeł internetowych, a na str. 497-500 znajdujemy streszczenia w języku polski oraz angielskim.

---

¹ Nowe wydanie: Gualdo, R., Telve, S. (2021). *Linguaggi specialistici dell'italiano*. Carocci, też: Gualdo, R. (2023). *L'italiano dell'economia*, Carocci.

Nie ma wątpliwości, iż recenzowana praca jest zgodna z tematem, sformułowanym następująco „Włoski język ekonomiczno-finansowy ze specjalnym uwzględnieniem anglicyzmów, latynizmów i metafor”.

Rozprawa ma logiczną, czytelną strukturę. Dzieli się na pięć rozdziałów zasadniczych, opatrzonych wstępem, wnioskami i bibliografią. Rozdział pierwszy i drugi mają charakter teoretyczny, natomiast pozostałe stanowią analizę wybranych zjawisk w obszarze języka ekonomii i finansów. Właśnie ta część analityczna stanowi przeważającą część opracowania.

Rozprawę można uznać za obszerną, co nie jest zarzutem samym w sobie, natomiast styl pisania i powtórzenia skłaniają do refleksji, iż dokładniejsza redakcja mogłaby posłużyć pracy.

O ile na poziomie kompozycji oraz spisu treści rozprawa nie budzi wątpliwości, pojawiają się one jednak w przypadku zawartości rozdziału pierwszego, który nie spełnia wszystkich oczekiwań, wynikających z tytułu „Stato delle ricerche” (stan badań). Zawiera on przegląd najważniejszych etapów rozwoju językoznawstwa i ekonomii (zgodnie z zapowiedzią na str. 7), co wydaje się samo w sobie dość karkołomnym zamierzeniem ze względu na rozległość i rozbieżność tematu, ale i celowość tego zadania. Zawarty na kilkunastu stronach przegląd (str. 8-24) jest siłą rzeczy pobieżny, wrywkowy i subiektywny, a Autorka nie czyni rozróżnienia pomiędzy historią języka i językoznawstwa. Zarys ten nie jest pozbawiony jednakże prawidłowych obserwacji i odniesień, pokazuje orientację Autorki w tematyce, natomiast nie może zastąpić systematycznego przeglądu badań w obszarze włoskiego języka specjalistycznego ekonomii i finansów, którego tu zabrakło. Nie oznacza to, iż w pracy nie ma odwołań do pewnych ustaleń językoznawstwa w interesujących Autorkę obszarach (patrz rozdz. 2.3), sądzę jednak, iż rzetelne przedstawienie pytań badawczych, metodologii, rezultatów badań dotychczas prowadzonych w obszarze włoskiego języka ekonomii i finansów pomogłoby lepiej ukontekstualizować poruszaną przez Doktorantkę tematykę i jej zasadność.

Merytoryczna ocena pracy

W mojej ocenie pani mgr Ramonie Mankowskiej udało się zrealizować cel, który Autorka ujmuje we Wstępie jako „szeroką analizę języka specjalistycznego w jego odmianie ekonomicznej” (str. 5), a następnie doprecyzowuje trzy konkretne pola badań, które

wyodrębniła: anglicyzmy, latynizmy i metafory. Ten cel ogólny jest sformułowany poprawnie i nie budzi jako taki wątpliwości, natomiast nie odnalazłam w pracy eksplicytnie sformułowanych hipotez badawczych, podobnie jak systematycznego uzasadnienia podjęcia tych badań. Owszem, w rozprawie znajdujemy w różnych miejscach sformułowania odnoszące się do motywacji przyświecających wyborowi określonych zjawisk, natomiast, w mojej opinii, praca zyskałaby na nieco pogłębionym i uporządkowanym przedstawieniu powodów zajęcia się tym wycinkiem włoskiej rzeczywistości językowej oraz na uzasadnieniu istotności tych badań i ewentualnego zastosowania ich wyników.

Do pewnego stopnia odpowiedzi na tę wątpliwość można szukać w rozdziale drugim, którego celem jest ukazanie bazy teoretyczno-metodologicznej pracy. W części podrozdziału 2.2. oraz w podrozdziale 2.4. (które, w mojej opinii, można by połączyć) Autorka wskazuje, jakimi cechami języka ekonomii się zajmie oraz szczegółowo omawia korpus, na którym opiera się rozprawa, a więc artykuły prasowe pochodzące z wybranych gazet włoskich.

Część metodologiczna, dobór metody badawczej i sposób zgromadzenia materiału językowego do badania nie budzi zastrzeżeń. Autorka w przekonujący sposób przedstawia kryteria doboru źródeł tekstów (tzn. tytułów prasowych wziętych pod uwagę), proces decyzyjny wyboru samych artykułów, powody odrzucenia nagłówków prasowych (str. 83). Trzeba przyznać, iż uwzględnienie w badaniu de facto dwóch korpusów tekstów, jednego zawierającego materiał z lat 2001-2003 oraz drugiego z lat 2016-2018 pozwoliło na wykazanie cech języka ekonomii o charakterze względnie trwałym, nie efemerycznym.

W rozdziale drugim odnajdujemy również wprowadzenie teoretyczne w tematykę badawczą, będącą przedmiotem rozprawy, a mianowicie w kwestie języka specjalistycznego, zapożyczeń i metafor. Autorka stanęła tu przed trudnym wyzwaniem, jako że wymienione tematy widziane pojedynczo są same w sobie niezwykle rozległe i doczekały się wielu ujęć i jeszcze większej liczby publikacji. Sądzę, iż Autorce udało się dokonać selekcji, tak by w sposób odpowiedni do celów, które postawiła sobie w pracy, przedstawić zarys problematyki.

W mojej opinii bardzo dobrze opracowany jest podrozdział 2.3.1, w którym Doktorantka sprawnie i w odpowiednio pogłębiony sposób ukazuje wyzwania związane z językiem specjalistycznym, pod względem terminologii (*lingue speciali, microlingue, sottocodici, linguaggi settoriali, linguaggi specialistici*, itd.) i samej koncepcji zjawiska. Przedstawione tu zostają główne pojęcia oraz najistotniejsze stanowiska kluczowych

lingwistów włoskich, tak że czytelnik otrzymuje syntetyczny, ale zniuansowany obraz dyskusji wokół języka specjalistycznego.

Następnie, zostaje omówione zagadnienie zapożyczeń w zestawieniu z innymi pojęciami jak neologizm, kalka językowa, a w podrozdziałach 2.3.2.1 i 2.3.2.2. Autorka skupia się konkretnie na anglicyzmach i latynizmach.

W podrozdziale 2.3.3. zatytułowanym trochę na wyrost „Breve introduzione alla retorica” (krótki wstęp do retoryki) p. mgr Mankowska skupia się na metaforze i metonimii. Autorka ma świadomość bogactwa stanowisk i publikacji w tym obszarze (czemu daje wyraz na str. 69), dokonuje zatem wyboru podejścia, które uznaje za najbardziej stosowne w pracy, tzn. teorii metafory według Lakoffa i Johnsona i przedstawia jej główne założenia. Rozdział ten jest dobrze udokumentowany bibliograficznie, za zbędne jedynie uznałabym zestawienia definicji omawianych pojęć (np. *lingua*, *linguaggio*, *metafora*, *latinismo*), pochodzących z różnych słowników języka włoskiego. Z natury rzeczy tego typu definicje są skrótowe i stosunkowo powierzchowne, bardziej korzystne dla pracy byłoby chyba ograniczenie się do cytowania publikacji *stricto* specjalistycznych z danych zakresów.

Kolejne trzy rozdziały, analizujące materiał językowy pozyskany z korpusów i dotyczący odpowiednio anglicyzmów, latynizmów, metafor i metonimii, stanowią dominującą pod względem ilościowym i merytorycznym część rozprawy. Mają one analogiczną koncepcję, dlatego też odniosę się do nich łącznie.

W tej części omówiony został bardzo bogaty materiał językowy: liczne przykłady zostały skategoryzowane, szczegółowo zinterpretowane i opatrzone komentarzem. Autorka skupiła się na analizie jakościowej, nie unikała jednak pewnych obserwacji dotyczących częstotliwości omawianych zjawisk, jak przeważająca rola anglicyzmów, do których użytkownicy uciekają się nawet, gdy anglicyzm nie jest formą niezbędną czy coraz mniejsza obecność latynizmów w języku ekonomii, które pojawiają się wtedy, gdy są nieodzowne, czyli gdy nie istnieje odpowiednik włoski.

Omawiane trzy rozdziały analityczne rozprawy imponują rozmachem i wykazują pracowitość, rzetelność naukową i samodzielność refleksji Doktorantki. Pokazują, iż potrafi zaplanować i przeprowadzić badanie, a następnie zaprezentować jego wyniki.

Rozprawę kończą wnioski (rozdział „Conclusioni finali”), które w lapidarny sposób zarysowują główne założenia i osiągnięcia dysertacji. Sądzę jednak, iż tak obszerny i zróżnicowany materiał językowy mógłby zostać poddany jeszcze bardziej pogłębionemu

namysłowi. Chętnie zapoznałabym się z przemyśleniami Autorki nad powodami wykorzystania omawianych elementów językowych w przypadku języka ekonomii (czy wpisują się one w tendencje obecne w języku w ogóle czy dotyczą w sposób szczególny języka specjalistycznego) oraz nad ich szerszymi skutkami.

Próbując dokonać oceny całościowej recenzowanej rozprawy, należy podkreślić, iż Doktorantka podjęła temat aktualny i bardzo obszerny, jednak poprzez skupienie na trzech wyodrębnionych aspektach (anglicyzmach, latynizmach i metaforach) udało jej się umiejętnie ograniczyć pole badawcze.

Dużym walorem pracy jest zgromadzony korpus tekstów prasowych, który ze względu na swój rozmiar i solidność omówienia jest wiarygodnym źródłem wiedzy o pewnym fragmencie rzeczywistości językowej.

Jednak tutaj pojawia się wątpliwość, której Autorka nie rozwiewa w tekście pracy *expressis verbis*: jaki fragment rzeczywistości językowej *de facto* reprezentuje zebrany korpus. W moim odbiorze, badanie przeprowadzone przez Doktorantkę odnosi się, oczywiście, do języka ekonomii i finansów, ale nie jestem pewna, czy wnioski wysnute na bazie zebranego materiału pochodzącego z prasy można ekstrapolować na język ekonomiczno-finansowy jako taki. Wielu badaczy włoskich wskazuje na wewnętrzne zróżnicowanie języka specjalistycznego, jego różne rejestry w zależności od uczestników komunikacji, jej kontekstu i celu. Jak pisze np. Michele Cortelazzo² język specjalistyczny ma wymiar wertykalny: realizuje się w swojej formie kanonicznej w postaci komunikacji między ekspertami w formie pisemnej lub wysoce formalnej, wcześniej zaplanowanej formie ustnej, skrajnie odległej od języka potocznego, ale ma też co najmniej dwa inne poziomy: komunikacji bezpośredniej w środowisku zawodowym oraz popularyzatorski, włączając w to dydaktykę. Odnoszę wrażenie, iż Autorka zdaje sobie sprawę z zawężenia jakiego dokonuje, co widać w podrozdziale 2.3.1.2., w którym uzasadnia oparcie się na języku prasowym. W mojej opinii wywód prezentowany w rozprawie zyskałby na wyraźnym odniesieniu się do zróżnicowania wewnętrznego języka specjalistycznego, doprecyzowania kwestii zapośredniczenia przez media i wyraźnym zaznaczeniu, iż rezultaty badania nie muszą koniecznie być aktualne w odniesieniu do języka ekonomiczno-finansowego np. w bardziej, specjalistycznych, eksperckich kontekstach.

---

² Cortelazzo, M. (1994). *Lingue speciali: la dimensione verticale*. Unipress, str. 20.

Chciałabym podkreślić, iż moje uwagi nie podważają ustaleń rozprawy, lecz raczej stanowią zachętę do jednoznacznego wyrażenia założeń przyjętych przez Autorkę, które w pracy są obecne, lecz w moim odczuciu nie zostały wystarczająco uwypuklone.

Oceniając całościowo dysertację pani mgr Mankowskiej pragnę jeszcze raz zaznaczyć jej mocne strony, które w efekcie decydują o jej pozytywnej ocenie:

- Autorka wykazała się znajomością tematyki, którą porusza w rozprawie, dokonując przy tym niezbędnej selekcji źródeł. Świadczy to o krytycznym podejściu naukowym i dojrzałości Doktorantki jako Badaczki,

- sposób zaprojektowania i przeprowadzenia badania, a także udokumentowana w pracy autorefleksja nad procesem badawczym, świadomość trudności i wyzwań, dowodzi kompetencji Doktorantki i potwierdza jej gotowość do dalszych samodzielnych badań. Obszerność zanalizowanego materiału językowego i skrupulatność interpretacji, a także czytelny sposób przedstawienia wyników, świadczą pozytywnie o warsztacie badawczym p. mgr Mankowskiej;

- przeprowadzone badania poszerzają wiedzę w obszarze językoznawstwa włoskiego i mogłyby stanowić punkt wyjścia do dalszych badań nad włoskim językiem ekonomiczno-finansowym.

Ocena formalnej strony pracy

Strona formalne i edytorska pracy nie budzi większych zastrzeżeń. Praca jest napisana poprawnym językiem, z zachowaniem wymogów stylistycznych typowych dla rejestru naukowego. Autorka bardzo skrupulatnie opisuje planowane i podejmowane kroki, a także to, co pomija w analizie (np. str. 266), co z jednej strony może pomóc czytelnikowi śledzić wywód, z drugiej znacząco go jednak wydłuża, co przy objętości pracy nie jest bez znaczenia.

Dostrzeżone drobne usterki językowe i redakcyjne nie mają decydującego znaczenia, dla porządku przywołuję kilka przykładów:

- str. 27 „*si voleva* organizzare i due corpora”,
- str. 78 *finanziare* zamiast *finanziarie*
- str. 294 *appartengo* zamiast formy 3 os. liczby mnogiej,

- powtórzenia w tekście: powtórzone zdania, np.: *L'altra questione da sottopore ad esame ...* (str. 43), *Mediante le parole stampate sulle pagine...* (str. 44);

- nieprawidłowa kolejność pozycji w bibliografii (litera C, str. 478-479).

Doktorantka we właściwy sposób korzysta ze źródeł i zasadniczo prawidłowo stosuje zapis bibliograficzny. W pierwszych dwóch rozdziałach rozprawy Autorka chętnie sięga po cytaty, które są odpowiednio dobrane i opisane, a ich objętość nie budzi żadnych zastrzeżeń.

Konsekwentny i przemyślany sposób prezentowania i omawiania materiału językowego jest dużym plusem, także pod względem redakcyjnym, tego opracowania.

Konkluzja

W świetle przeprowadzonej analizy i oceny rozprawy doktorskiej p. mgr Ramony Mankowskiej należy podkreślić, że pomimo wskazanych wyżej niedociągnięć dysertacja ta jest wartościowym opracowaniem istotnego tematu językoznawczego i wzbogaca wiedzę na temat języka specjalistycznego ekonomii i finansów.

Ponadto, analiza zawarta w rozprawie dowodzi satysfakcjonującej ogólnej wiedzy teoretycznej Doktorantki w zakresie lingwistyki, a przede wszystkim jest potwierdzeniem umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Wskazane w recenzji uwagi nie mają wpływu na ostateczną pozytywną ocenę pracy. Stwierdzam, iż dysertacja pt. „*Il linguaggio economico-finanziario con speciale attenzione agli anglicismi, ai latinismi e alle metafore*” spełnia wymagania przewidziane ustawą stawiane rozprawom doktorskim oraz wnioskuje o dopuszczenie Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, dnia 29.08.2023 r.

dr hab. Kamila Miłkowska-Samul